

O‘ZBEK VA INGLIZ MEDIADISKURSIDAGI EVFEMIZMLARNING MILLIY-MADANIY XUSUSIYATLARI

Eshchanova Mavjuda Xudayorovna

**Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti “Tarjima
nazariyasi va amaliyoti” kafedrasi tayanch doktoranti**

mavjudaeshchanova@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-5788-2994>

Annotatsiya: Ushbu tadqiqot O‘zbek va ingliz mediadiskursida evfemizmlarning milliy-madaniy xususiyatlarini lingvistik va pragmatik nuqtayi nazardan tahlil etadi. Tadqiqot davomida evfemizmlar nafaqat til birliklari, balki ijtimoiy-madaniy munosabatlarning ifodasi sifatida qaraladi. Qiyosiy tahlil orqali har ikki tilga xos semantik va funksional farqlar ochib beriladi.

Kalit so‘zlar: evfemizm, mediadiskurs, milliy-madaniy xususiyat, ingliz tili, o‘zbek tili, lingvopragmatika.

Аннотация: Данный тезис посвящён анализу национально-культурных особенностей эвфемизмов в узбекском и английском медиадискурсе с лингвистической и прагматической точек зрения. В ходе исследования эвфемизмы рассматриваются не только как языковые единицы, но и как отражение социокультурных отношений. Сравнительный анализ выявляет семантические и функциональные различия, присущие обоим языкам.

Ключевые слова: эвфемизм, медиадискурс, национально-культурные особенности, английский язык, узбекский язык, лингвопрагматика.

Annotation: This thesis analyzes the national and cultural features of euphemisms in Uzbek and English media discourse from linguistic and pragmatic perspectives. Throughout the study, euphemisms are considered not only as language units but also as reflections of socio-cultural relations. A comparative analysis reveals semantic and functional differences characteristic of both languages.

Keywords: euphemism, media discourse, national and cultural features, English language, Uzbek language, linguopragmatics.

Kirish. Evfemizmlar – ijtimoiy-diplomatik yumshoqlik vositasi bo‘lib, ular mediadiskursda insonlar ongiga bevosita ta’sir etuvchi lingvistik hodisalardandir. Ular qo‘pol, tabu yoki ijtimoiy noqulay bo‘lgan tushunchalarni yumshatish orqali ijtimoiy munosabatlarni uyg‘unlashtirishga xizmat qiladi. Mediadiskursda

evfemizmlarning roli ularning madaniyatga singdirilgan semantik va funksional jihatlari orqali yaqqol namoyon bo'ladi.

Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi – O'zbek va ingliz tillarida mediadiskursda ishlatiladigan evfemizmlarning milliy-madaniy jihatdan qanday farq qilishini aniqlash va ularning funksional, semantik, strukturaviy xususiyatlarini qiyosiy tahlil qilishdir. Metodologik asos sifatida lingvokulturologik, sotsiolingvistik va pragmatik tahlil usullari tanlangan.

Asosiy nazariy manbalar. Tadqiqot mediadiskursdagi evfemizmlarning mohiyatini chuqur anglash va ularning lingvistik tabiatini aniqlashda bir qator taniqli olimlarning fundamental ilmiy ishlanmalariga tayanadi. Jumladan, A.M. Katsev (1988) o'zining ingliz tilidagi evfemizmlarga bag'ishlangan tadqiqotida bu hodisaning semantik variantlari va ijtimoiy motivatsiyasini yoritadi. Uning fikricha, evfemizmlar, avvalo, ijtimoiy psixologik ehtiyojlardan kelib chiqqan holda shakllanadi va tilning yumshatish, niqoblash hamda murosaga yo'naltirilgan imkoniyatlarini aks ettiradi. Katsev evfemizmlarni kommunikativ strategiya sifatida tahlil qilgan va ularning ijtimoiy qabul etilish darajasini baholagan.

V.P. Moskvina (2001) esa evfemizmlarni tizimli-lingvistik yondashuv asosida o'rganib, ularni funksional-sistematik birliklar sifatida ko'rib chiqadi. U evfemizmlarning asosiy kommunikativ funksiyalarini (yumshatish, yashirish, murosaga chaqirish, axloqiy me'yorlarga moslashtirish) alohida ajratib ko'rsatgan holda, ularning uslubiy vazifalari va ijtimoiy konnotatsiyasini ilmiy asosda tahlil qiladi. Moskvinnning tadqiqotlari evfemizmlar fenomenini pragmatika va sotsiolingvistik doirasida chuqurroq anglashga xizmat qiladi.

Shuningdek, K. Allan va K. Burridge (1991) tomonidan yozilgan *Euphemism and Dysphemism: Language Used as Shield and Weapon* asari evfemizmlar va disfemizmlar qarama-qarshi, ammo o'zaro bog'liq bo'lgan hodisalar sifatida izohlaydi. Ular evfemizmlarni "til orqali himoyalash vositasi" sifatida ko'rib, ularning ijtimoiy, madaniy va psixologik omillar ta'sirida shakllanishini ta'kidlaydi. Bu asarda evfemizmlar faqatgina til hodisasi emas, balki madaniy diskursning tarkibiy qismi sifatida ko'riladi.

Mazkur nazariy yondashuvlar ushbu maqolaning ilmiy-metodologik asosini tashkil etadi va O'zbek hamda ingliz mediadiskursida evfemizmlarning milliy-madaniy xususiyatlarini tahlil qilishda mustahkam konseptual asos bo'lib xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari. O'tkazilgan lingvokulturologik tahlillar shuni ko'rsatmoqdaki, evfemizmlar til va madaniyat o'rtasida vositachilik qiluvchi muhim

diskursiv birliklar sifatida namoyon bo'ladi. Ular orqali jamiyatdagi dominant qadriyatlar, ijtimoiy normalar va axloqiy mezonlar aks ettiriladi. Har bir madaniyatda evfemizmlarning shakllanishi va qo'llanilishi o'ziga xos ijtimoiy, psixologik va diniy omillar bilan belgilanadi.

1. O'lim mavzusidagi evfemizmlar

O'lim mavzusi deyarli barcha tillarda eng ko'p evfemizm qo'llaniladigan semantik sohalardan biri hisoblanadi. O'zbek tilida bu turdagi evfemizmlar chuqur diniy-falsafiy asosga ega bo'lib, masalan, "olamdan o'tmoq", "abadiy uyquga ketmoq", "chin dunyo kishisi bo'lmoq" kabi iboralar bilan ifodalanadi. Ushbu iboralarda o'lim hayotning tabiisi sifatida ko'rsatiladi va bu orqali dardni yengillashtirish, sabr-tavakkalga chaqirish singari madaniy kodlar yuzaga chiqadi.

Ingliz tilida esa "to pass away", "to go to meet one's maker", "to answer the last call" kabi evfemizmlar ko'proq pragmatik-ijtimoiy vazifani bajaradi. Ular o'lim holatini yumshoq, qabul qilinadigan shaklda ifodalash orqali hissiy noqulaylikni kamaytirishga xizmat qiladi.

2. Kasb va ijtimoiy tabaqalanish bilan bog'liq evfemizmlar

Kasblarga nisbatan hurmat va ijtimoiy maqomni saqlash istagi evfemizmlar orqali kuchli ifodalanadi. O'zbek tilida "tozalik xodimi", "orastabon", "go'sht mahsulotlari mutaxassisi" kabi evfemizmlar mehnatning muqaddasligi va har qanday kasbning jamiyatdagi ijtimoiy ahamiyatini ifodalashga qaratilgan. Bu yondashuv kollektivistik qadriyatlar va an'anaviy axloqiy mezonlar bilan bog'liq.

Ingliz tilida esa "sanitation engineer" (axlat tozalovchi), "beautician" (sartarosh), "meat technologist" (qassob) kabi atamalar kasblarning texnik-professional tusini kuchaytirish va ularni zamonaviy bozor munosabatlariga moslashtirish maqsadida ishlatiladi. Bu holat individualistik qadriyatlarning tilga ko'chgan ifodasi sifatida talqin etilishi mumkin.

3. Siyosiy va harbiy sohadagi evfemizmlar

Siyosiy-harbiy diskursda evfemizmlar ko'pincha agressiv harakatlarni yumshoq terminlar bilan niqoblashga xizmat qiladi. Ingliz tilida "collateral damage" (fuqarolar o'limi), "peacekeeping mission" (urush), "enhanced interrogation" (qiynoq) kabi evfemizmlar texnokratik va byurokratik leksik shakllarda bo'lib, haqiqatni niqoblash funksiyasini bajaradi.

O'zbek tilida esa "qurolli mojaro", "harbiy harakatlar", "talofat qurbonlari" kabi ifodalar insonparvarlik prinsiplariga sodiqlik, baxtsiz hodisalarni umumiyashtirish, va diplomatik murosani ta'minlashga qaratilgan. Bu til birliklarida madaniyatning axloqiy-emosional aspektlari yaqqol seziladi.

4. Iqtisodiy muammolar mavzusidagi evfemizmlar

Iqtisodiy terminologiya ham ko‘p hollarda evfemistik yondashuvni talab qiladi. Ingliz tilida “economic downturn”, “negative growth”, “major correction” kabi iboralar iqtisodiy tanazzulni to‘g‘ridan-to‘g‘ri tan olish o‘rniga, uni yumshoq va optimistik tusda talqin qilishga xizmat qiladi.

O‘zbek tilida esa “iqtisodiy qiyinchiliklar”, “moliyaviy turg‘unlik”, “iqtisodiy muammolar” kabi iboralar hissiy neytrallikni saqlagan holda voqealarni bevosita ifodalaydi. Ushbu terminlar orqali rasmiy, lekin haddan tashqari texnokratik bo‘lmagan yondashuv ustuvorlik qiladi.

5. Milliy-etnik identifikatsiya bilan bog‘liq evfemizmlar

Milliy va irqilararo masalalar doimo ehtiyotkorlik bilan yoritilishi lozim bo‘lgan mavzudir. Ingliz tilida “Afro-American”, “mixed race” kabi evfemistik atamalar ijtimoiy inklyuzivlik va tenglikka asoslangan til siyosatining natijasidir. Ular irqiy kelib chiqishni ifodalashda hissiy neytrallikni ta‘minlaydi.

O‘zbek tilida esa ba‘zi hollarda “qora tanli” yoki “duragay” kabi iboralar qo‘llanilishi mumkin. Ammo bu atamalarning barchasi har doim ham neytral konnotatsiyaga ega emas, ba‘zida diskriminatsion yoki kamsituvchi ma‘noga ega bo‘lishi mumkin. Bu esa milliy diskursda til me‘yorlarini muvozanatli va ehtiyotkor shakllantirish zarurligini ko‘rsatadi.

Xulosa. Demak, ingliz va o‘zbek mediadiskursidagi evfemizmlarning motivatsiyasi va semantik-strukturaviy xarakterida sezilarli farqlar mavjud ekanligini ko‘rishimiz mumkin. Ingliz tilida evfemizmlar, avvalo, funksional-byurokratik vazifalarni bajaradi, ya‘ni ular muayyan haqiqatlarni yumshatish, diplomatik yoki rasmiy til uslubiga moslashtirishga xizmat qiladi. Bu holat, ayniqsa, siyosiy va iqtisodiy sohalarida yaqqol namoyon bo‘ladi.

Aksincha, o‘zbek tilida evfemizmlar axloqiy-diniy qadriyatlar bilan bevosita bog‘langan bo‘lib, ular orqali diniy-falsafiy tushunchalar, muqaddaslik, sabr-toqat, hamda ijtimoiy hurmat kabi milliy an‘analarning tilga singdirilishi kuzatiladi. Masalan, o‘lim, kasb, va ijtimoiy mavqe kabi mavzular doirasida ishlatiladigan evfemizmlar jamiyatning ruhiy-madaniy portretini shakllantiradi.

Shuningdek, mediadiskursdagi evfemizmlar madaniy tafovutlarni tahlil qilish, kommunikativ strategiyalarni aniqlash va ijtimoiy mezonlar tizimini anglashda ishonchli lingvistik indikator sifatida xizmat qiladi. Ular til orqali amalga oshiriladigan ijtimoiy ong boshqaruvining muhim vositasi bo‘lib, ommaviy axborot vositalarining ideologik funktsiyasini ham aks ettiradi.

Ilmiy tavsiyalar

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi istiqbolli yoʻnalishlar aniqlanmoqda:

1. **Korpus lingvistikasi asosida chuqurlashtirilgan tahlil:** Mediadiskursdagi evfemizmlarni zamonaviy korpus lingvistika usullari yordamida tizimli oʻrganish, yaʼni katta hajmdagi gazeta, jurnal, internet va televideniya matnlarini avtomatik vositalar orqali tahlil qilish evfemistik birliklarning chastotasi, kontekstual ishlatilish holatlari va semantik oʻzgaruvchanligini aniqlash imkonini beradi.

2. **Mavzuli (tematik) tadqiqot doiralarning kengaytirilishi:** Kelgusida evfemizmlar gender (ayollar va erkaklar obrazlari), siyosat (hokimiyat, tanqid, senzura), va migratsiya (muhojirlik, irqiy tenglik, milliy identifikatsiya) sohalarida qanday ishlatilayotganini tahlil qilish dolzarb vazifalardan biri boʻlib qolmoqda. Bu yoʻnalishlarda evfemizmlar nafaqat til, balki ijtimoiy ong va hokimiy munosabatlar aksini topgan kommunikativ hodisa sifatida koʻriladi.

3. **Kulturologik qamrovni kengaytirish:** Turli madaniyatlarda evfemizmlarning shakllanish motivlari, tildagi aks sadosi va ijtimoiy qabul qilinish darajasini solishtirish orqali ularning universallik va milliylik darajasini aniqlash mumkin. Bu esa global va lokal kommunikatsiya uslublarini oʻrganishda yangi yondashuvlarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, evfemizmlarning mediadiskursdagi roli zamonaviy ijtimoiy-psixologik muhitda insonlar ongiga koʻrsatadigan taʼsirini oʻrganishda muhim ilmiy yoʻnalishlardan biri sifatida eʼtirof etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Кацев, А. М. Эвфемизмы в современном английском языке. – Ленинград: Издательство ЛГУ, 1988. – 136 с.
2. Москвин, В. П. Эвфемизмы: системные связи, функции и способы образования. – Волгоград: Перемена, 2001. – 214 с.
3. Крысин, Л. П. Эвфемизмы в современной русской речи // Русский язык в школе. – 1994. – № 5. – С. 60–67.
4. Allan, K., Burrige, K. Euphemism and Dysphemism: Language Used as Shield and Weapon. – New York: Oxford University Press, 1991. – 330 p.
5. Warren, B. What euphemisms tell us about the interpretation of words // Studia Linguistica. – 1992. – Vol. 46, No. 2. – P. 128–172.
6. Burrige, K. Blooming English: Observations on the Roots, Cultivation and Hybrids of the English Language. – Cambridge: Cambridge University Press, 2004. – 220 p.

7. Crystal, D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language. – 2nd ed. – Cambridge: Cambridge University Press, 2003. – 500 p.
8. Fairclough, N. Media Discourse. – London: Edward Arnold, 1995. – 214 p.
9. Хамраева, Ш. Лингвокультурологический аспект изучения эвфемизмов в английском и узбекском языках // Филология масалалари. – 2020. – № 3(45). – Б. 45–50.
10. Yo‘ldoshev, A. Til va madaniyat: o‘zaro ta’sir va uyg‘unlik // O‘zbek tili va adabiyoti. – 2018. – № 5. – В. 33–38.